

Tounj – Ogulin – Senj – Novi Vinodolski

Terenska nastava studenata povijesti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, organizirana u okviru kolegija Pomoćne povijesne znanosti, Kultura putovanja u Hrvatskoj između dva svjetska rata te Povijest Habsburške Monarhije u 19. stoljeću, 7. 12. 2019.

Terenska nastava obuhvaća učenje istraživanjem i otkrivanjem. Ona je važna radi stjecanja i proširivanja znanja, a također ima i velike odgojne vrijednosti te omogućuje stjecanje osobnih iskustava i doživljaja. Za povijest je također izuzetno bitna radi analiziranja i istraživanja materijalnih izvora koji nam omogućuju rekonstruiranje povijesne zbilje, a tako i shvaćanje važnih društvenih procesa. Prikazat ćemo terensku nastavu studenata povijesti u Tounj, Ogulin, Senj i Novi Vinodolski te ćemo nešto reći o povijesti Jozefinske ceste i navedenih mjesta koja smo posjetili.

Izgradnjom Karolinske ceste, koja je puštena u promet već 1727. godine, promet robe i ljudi na moderniziranom prijelazu preko gorskog praga ubrzano je rastao. Vrlo se brzo pokazala potreba izgradnje nove, modernije makadamske ceste, prohodnije za kolski promet. Stoga je gradnja nove ceste počela 1765. godine, a izgrađena je do 1779. Cesta je vodila od Karlovca prema Senju,¹ a dobila je ime po sinu Marije Terezije, velikom reformatoru Josipu II. Trasa Jozefine je dobrim dijelom slijedila stari rimski put od Senja preko Modruša. Radi bržeg napredovanja radova podijeljena je na više građevinskih odsjeka, a svaki je bio podređen građevnom ravnateljstvu na čelu s časnikom.² Izgradnja ceste bila je povjerena Vinku Strupiju, znamenitom graditelju, graničarskom potpukovniku i carskom savjetniku.³ Značajnu novost pri gradnji predstavljala je upotreba eksploziva na mjestima gdje je cestu trebalo probiti kroz stijenu. Jozefina je bila najkraći spoj između unutrašnjosti i same obale. Nakon gradnje Senj je Zagrebu postao druga luka, uz Rijeku koja je i dalje imala važnu ekonomsko-prometnu ulogu.⁴ Jozefina je oživjela Senj i njegovu luku, koja se znatno proširila u sljedećih sto godina, sve do izgradnje riječke željeznice 1873. godine.⁵ Cestu su održavali krajišnici, a promet se odvijao redovito čak i zimi, pod nadzorom graničarskih časnika. Cesta je imala građevinske mane, izgubljene padove i velike strmine, osobito na prijelazu Velike Kapele i na spustu s Vratnika prema Senjskoj Dragi.⁶ Zbog tih nedostataka dvorsko ratno vijeće u Beču odlučilo je izgraditi novu cestu do Senja koja bi imala građevinske elemente druge dovršene ceste prema Rijeci, Lujzijane. Graničarski major Josip Kajetan Knežić izradio je novi projekt i preuzeo upravljanje gradnjom.⁷ Nove građevinske tehnike omogućile su mu da na racionalniji način rješava probleme planinske cestogradnje,

¹ FELETAR 2016: 55.

² ČERNICKI I FORENBAHER 2012: 20.

³ FELETAR 2016: 55.

⁴ KOS 1988: 141.

⁵ FELETAR 2016: 55.

⁶ ČERNICKI I FORENBAHER 2012: 32.

⁷ ČERNICKI I FORENBAHER 2012: 32.

a rekonstrukcija Jozefine od Karlovca do Kapele izvršena je 1836. Težak uspon od Senja do Vratnika potpuno je moderniziran od 1836. do 1845. godine.⁸

Prva postaja našeg putovanja bio je Tounj. Strmovit, ali i dosta klizak put, kojim se jedan dio sudionika uopće nije usudio spustiti, doveo nas je do špilje Tounjčice. Nakon što smo se popeli natrag, uputili smo se prema glavnoj tounjskoj atrakciji, jozefinskom mostu. Graditelji Jozefine odlučili su sagraditi most s tri luka preko rječice Tounjčice. Kako to obično biva, most je dobio ime po Josipu II, a na njega je postavljen mramorni natpis s posvetom uz četiri rimska trofeja. Most je doživio nekoliko preinaka, prvu već 1836. godine. Dodan mu je još jedan kat s tri luka, a s njegove juže strane novi latinski natpis u čast cara Ferdinanda. U Drugom svjetskom ratu most je, nažalost, teško stradao, pri čemu je oštećen cijeli gornji kat, a spomenici i natpisi bili su odneseni na razne druge lokacije. Od 1957. do 1973. trajao je proces obnove mosta, ali bez povratka kipova i natpisa. Taj proces dovršen je tek 2011. godine, kada je obilježena potpuna rekonstrukcija tounjskog mosta.⁹

Putovanje smo u ugodnoj i opuštenoj atmosferi nastavili do Oštarija, gdje smo se iskricali na Marmontovom mostu sagrađenom preko Mrežnice, u vrijeme Ilirskih provincija 1813. godine. Most je dug 92 metra i nalazi se na vizualno jako zanimljivom mjestu: tijekom našeg posjeta Zagorska Mrežnica je presušila, tako da se za prelazak s jedne na drugu stranu uopće nije trebalo ići preko njega. Svega nekoliko metara dalje nalazi se crkva Gospe od Čudesas koju smo posjetili netom nakon završetka Svete mise. Tamo nas je ugostio župnik Antun Luketić i ispričao nekoliko najvažnijih događaja iz njezine povijesti. Prema predaji, kao zavjetnu crkvu sagradio ju je u 15. stoljeću knez Martin Frankopan, iako se kasnije ustanovilo da je to zapravo učinio njegov brat Stjepan. Duga 60 i široka 20 metara bila je najveća crkva na tom prostoru, a Franje Puškarić tvrdi kako je bila i najveća na onodobnom Balkanu. Za vrijeme turskih osvajanja crkva je spaljena i srušena, a u različitim izvorima govori se o 1493. ili 1521. godini. Obnova crkve, s posebnim fokusom na svetište, počela je nakon prestanka turske opasnosti krajem 17. stoljeća, a nastavila se raznim intervencijama do kraja 19. stoljeća. Međutim, najradikalnija obnova izvršena je 1901. godine, kada je većina crkve srušena i obnovljena u gotičkom stilu. Moderna intervencija su vitraji s prikazima hrvatskih svetaca i blaženika. Velečasni Luketić pokazao nam je potom prostore župnog ureda, u kojem nam je, zajedno s profesorom Olujićem, predstavio bogatu dugogodišnju aktivnost *Modruškog zbornika*, zaslužnog za očuvanje jezične i kulturno-povijesne tradicije modruškoga kraja.¹⁰

Iz Oštarija smo se uputili prema Ogulinu i Zavičajnom muzeju koji se nalazi u frankopanskom kaštelu. Prema službenoj stranici muzeja, stalni postav čine Zbirka kamenih spomenika, Zbirka Domovinskog rata i Spomen soba poginulim, umrlim i nestalim braniteljima, zatim Etnografska zbirka, Spomen soba Ivane Brlić Mažuranić, Alpinistička zbirka, Arheološka zbirka, Čelija br. 6 i Umjetnička zbirka. Nažalost, zbog renoviranja Muzeja nismo bili u mogućnosti razgledati Zbirku Domovinskog rata, Spomen sobu poginulim, umrlim i nestalim braniteljima te Umjetničku zbirku. Uputili smo se potom u centar grada,

⁸ FELETAR 2016: 55.

⁹ ŠPIKIĆ 2011: 30; Općina Tounj <https://www.tounj.hr/jozefinski-most-na-tounjcici/> (posjet 1. 12. 2019).

¹⁰ Turistička zajednica Josipdol, <https://tzo-josipdol.hr/2015/07/24/marmontov-most/> (posjet 1. 12. 2019); PUŠKARIĆ 2013: 83, 84, 86, 88, 91, 92; OLUJIĆ 2007: 3.

čije su nam zanimljivosti otkrili naši profesori i stručni suradnici. Nestrpljivo iščekujući ručak, uputili smo se prema posljednjoj lokaciji koju smo posjetili u Ogulinu, a to je Đulin ponor. Prema legendi, djevojka Đula se u njega bacila zbog nesretne ljubavi s krajiškim kapetanom Milanom koji je poginuo u bitki s Turcima. Ako se gleda iz određenog kuta, na litici se može uočiti profil muškarca – prema predaji kapetana Milana koji traži svoju Đulu. Ponor je u vrijeme Bernardina Frankapana predstavljao neosvojiv položaj, što je i rezultiralo gradnjom kaštela na njegovom vrhu. Važnost Đulinog ponora vidimo danas i u imenu samog Ogulina, koje dolazi od latinskog *ob gulam*, nad grlom ili nad ponorom.¹¹

Nakon kratke vožnje autobusom došli smo do poznatog akumulacijskog jezera Sabljaci, gdje smo u restoranu «Ive» pojeli obilan ručak i skupili snagu za nastavak putovanja. Navedeno jezero, bogato raznim vrstama ribe, mnogi nazivaju „Ogulinskim morem”: jezero, naime, svojim pristaništima, barkama i ribarskim mrežama zaista podsjeća na malo ribarsko mjesto s juga Hrvatske.¹²

Dalje smo se preko prijevoja Vratnika Jozefinskom cestom spustili u Senj, grad bogate kulturne i povijesne baštine. Prvo smo posjetili utvrdu Nehaj, koja se nalazi na uzvisini pored grada. Sagrađen je 1558. godine da bi zaštitio grad od Osmanlija, a specifičan je upravo zato što je prva renesansna utvrda na hrvatskome povijesnom prostoru. Naime, usavršavanje vatrenog oružja tijekom 15. i 16. stoljeća imalo je snažan učinak na teren temeljito mijenjajući dotadašnja načela obrane.¹³ Srednjovjekovne utvrde nepravilnog tlocrta gubile su na vrijednosti, a zamijenili su ih kašteli, posebice u primorskim gradovima. Imaju pravilan četverokutni tlocrt, poput Nehaja koji je reprezentativan primjer, a nekad su u obliku trokuta, zvijezde, poligona i sl, u cilju što bolje obrane od topovske vatre.¹⁴ Iz tog razloga gradile su se sve niže utvrde debljih zidova jer su morale biti masivnije kako bi izdržale pod vatrom neprijateljske artiljerije.

Veliku ulogu u organizaciji obrane grada odigrao je senjski kapetan Ivan Lenković koji je u Italiji naučio mnogo o novim fortifikacijskim načelima ranog srednjeg vijeka. Primijenio je to na utvrdi Nehaj, ali i na drugim zidinama i utverdama.¹⁵ U interesu što bolje obrane grada Ivan Lenković postao je 1539. godine senjskim kapetanom te je, kao iskusan vojskovođa i dobar poznavatelj tadašnjih utvrđenja na terenu, shvatio da je potrebno izgraditi utvrdu koja će uspješno odolijevati modernom artiljerijskom naoružanju, kakvo su tada posjedovali Osmanlije. Od cara Ferdinanda dobio je sredstva za gradnju.¹⁶ Odobrenjem vojnih i crkvenih vlasti Lenković je za izgradnju dao porušiti sve javne i crkvene zgrade izvan gradskih zidina te je od obrađenog kamena iz ruševina do 1558. godine sagradio Nehaj.¹⁷ Naziv utvrde potječe od izraza *ne hajati*, što znači *ne brini* ili *ne mari*. Utvrdi su ime dali Uskoci koji su građanima grada Senja, ali i onima koji su živjeli u blizini, nastojali

¹¹ Zavičajni muzej Ogulin <https://zavicajni-muzej-ogulin.hr/o-muzeju/>; ČERNICKI I FORENBACHER 2012: 178; Turistička zajednica Grada Ogulina <http://www.tz-grada-ogulina.hr/zavicaj-bajke/bajkovita-priroda/ulin-ponor/> (posjet 1. 12. 2019).

¹² Turistička zajednica Grada Ogulina <http://www.tz-grada-ogulina.hr/zavicaj-bajke/bajkovita-priroda/jezero-sabljaci-i/> (posjet 1. 12. 2019).

¹³ LJUBOVIĆ ET. AL, UR. 2008: 7.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ GRUENFELDER 1996: 145.

¹⁶ LJUBOVIĆ ET. AL, UR. 2008: 9.

¹⁷ *Ibid.*

naglasiti da se ne brinu da će netko osvojiti utvrdu i grad dok ih god oni brane. Utvrda ima četiri etaže. Prva leži povišeno na djelomično nasutom podnožju. Ulaz je smješten upravo ondje, što pridonosi sigurnosti tvrđave. Danas je u tvrđavi postavljena i uređena zbirka Senjski uskoci i Senjska primorska kapetanija te izložbe *Gradski i plemićki grbovi Senja*, *Senjske crkve kroz povijest* i *Povijest tvrđave Nehaj od 1558. do 2008. godine*.¹⁸

Nakon posjeta utvrdi Nehaj, autobusom smo se spustili u grad Senj. Prvo smo otišli u Gradski muzej Senj kroz koji nas je provela ravnateljica, profesorica Blaženka Ljubović. U muzeju smo vidjeli Arheološku i hidroarheološku zbirku, Numizmatičku zbirku, Zbirku glagoljice i glagoljskog tiskarstva, Zbirku novije senjske povijesti, Etnografsku zbirku – Bunjevci i Prirodoslovnu zbirku – Velebit.¹⁹ Nakon muzeja obišli smo grad te smo vidjeli stare gradske zidine, kaštel *Ožegovićianum*, katedralu Blažene Djevice Marije, zvonik sv. Franje i, na kraju, takozvana Velika vrata, odnosno, kraj Jozefinske ceste.

Naposlijetku smo se uputili u Novi Vinodolski. Najstariji spomen Vinodola nalazimo u Ljetopisu Popa Dukljanina iz 12. stoljeća, kao i u spisima splitske sinode iz 1185. godine.²⁰ Godine 1260. Hrvatsko-ugarski kralj Andrija II. Arpadović darovao je Krčkim knezovima, napose Gvidu Frankopanu, Vinodol i Modruš.²¹ Tijekom 13. stoljeća u Vinodolu se proširila glagoljica te je ušla u crkvenu liturgiju. Frankopani su u 13. stoljeću sagradili Novigrad, danas Novi Vinodolski. Neminovno važna godina za Vinodol i za kulturnu povijest hrvatskoga naroda je upravo 1288. Tada je, naime, pod predsjedavanjem Leonarda Frankopana, sastavljen Vinodolski zakon, pravni spomenik kojim su Vinodolci izabrali po nekoliko iskusnih ljudi svakoga grada, da potpišu stari običajni zakon kojim se vladalo u Vinodolu.²²

Iz Novog Vinodolskog nastavili smo putovanje prema Zagrebu u koji smo, uz pokoje stajanje, došli u noćnim satima. Zahvaljujemo Odsjeku za povijest, pročelnici Zvezdani Sikirić Assouline i profesorima Tomislavu Galoviću, Filipu Šimetinu Šegviću, Ivici Šuteu i Borisu Olujiću koji su nam omogućili ovu terensku nastavu te nam stručnim vođenjem omogućili da se vratimo puni pozitivnih dojmova i novih znanja. Naravno, zahvaljujemo i svim našim kolegama studentima, bez čije zainteresiranosti ove terenske nastave ne bi ni bilo.

Karlo Rukavina i Petar Plastić

¹⁸ Gradski muzej Senj <http://www.muzej-senj.hr/zbirke-tvrdava-nehaj/> (posjet 1. 12. 2019).

¹⁹ Gradski muzej Senj <http://www.muzej-senj.hr/povijest/> (posjet 1. 12. 2019).

²⁰ LASZOWSKI 1921: 9.

²¹ *Idem*: 11.

²² *Ibid*.

Bibliografija:

- LJUBOVIĆ, Blaženka, Csaba PINTER, Melanija PRPIĆ, Goran ŠERER (ur). 2008. *Tvrđava Nehaj Senj 1558- 2008. 450. godina postojanja tvrđave Nehaj*. Senj: Gradski muzej Senj.
- ČERNICKI, Lara, Stašo FORENBAHER. 2012. *Starim cestama do mora*. Zagreb: Libricon.
- FELETAR, Petar. 2016. *Hrvatske povijesne ceste – Karolina, Jozefina i Lujzijana*. Zagreb: Meridijani.
- Gradski muzej Senj <http://www.muzej-senj.hr/> (posjet: 1. 12. 2019).
- GRUENFELDER, Anna Maria. 1996. Senj i njegovi kapetani. *Senjski zbornik* 23: 141 – 160.
- KOS, Lucijan. 1988. Promet i trgovina – osnova ekonomskog razvitka Senja. *Senjski zbornik* 13: 139 – 148.
- LASZOWSKI, Emilij. 1921. *Gorski kotar i Vinodol*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- OLUJIĆ, Boris. 2007. Riječ urednika. *Modruški zbornik* 1: 3.
- Općina Tounj <https://www.tounj.hr/jozefinski-most-na-tounjcici/> (posjet 1. 12. 2019).
- PUŠKARIĆ, Franje. 2013. *Oštarije: mjesto i župa*. Modruš: Katedra Čakavskog sabora Modruše.
- ŠPIKIĆ, Marko. 2011. Carski trofeji s tounjskog mosta. *Vijenac: književni list za umjetnost, kulturu i znanost* 456/457: 30.
- Turistička zajednica grada Ogulina <http://www.tz-grada-ogulina.hr/zavicaj-bajke/bajko-vita-priroda/ulin-ponor/> (posjet 1. 12. 2019).
- Turistička zajednica Josipdol <https://tzo-josipdol.hr/2015/07/24/marmontov-most/> (posjet 1. 12. 2019).
- Zavičajni muzej Ogulin <https://zavicajni-muzej-ogulin.hr/o-muzeju/> (posjet 1. 12. 2019).

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

51

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2019.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 51, broj 2

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher
Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Inga Vilogorac Brčić

Izvršni urednik / Executive Editor
Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board
Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

*Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /
Executive Editor for Publications Exchange*
Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*